

УДК 94(470) “1918”

ДИРЕКТОРІЯ ТА ПРОФСПІЛКИ

Олег СИНЕНКО (Кіровоград)

У статті розглядається ставлення уряду УНР до профспілок та аналізуються причини тиску на професійні союзи.

Ключові слова: профспілки, Директорія, боротьба з більшовизмом.

В этой статье рассматривается отношение правительства УНР относительно профсоюзов и анализируются причины давления на профессиональные союзы.

Ключевые слова: профсоюзы, Директория, борьба с большевизмом.

In the article considering attitude of Ukraine's government trade-union and opinion Ukraine's leaders.

Key words: trade union, Directory of Ukrainian National Republic.

В історичній радянській літературі питання ставлення Директорії до профспілок, як й інші проблеми цих об'єднань, розкрито не об'єктивно. У сучасній українській історіографії за ґрунтовністю джерельної бази та новизною постановки проблеми виділяються монографії Б.І.Андрусишина [1] й О.Реєнта [12]. Автор першої монографії започаткував вивчення історії становлення в Україні системи соціального партнерства між підприємцями та робітниками, а автор другої – процес одержавлення професійних спілок.

Автор статті ставить за мету простежити ставлення уряду УНР до профспілок, проаналізувавши погляди на цю проблему В.Винниченка, який аналізує ці події у своїй праці “Відродження нації”, та спробувати проаналізувати причини тиску на профспілки.

Директорія, як відомо, являла собою орган з керівництва повстанням проти гетьмана. Її функції були вичерпані після того, як 19 грудня 1917 р. на Софіївській площі в Києві відбулися військовий парад та урочистий молебень на честь перемоги [9, с.111]. Виходячи з цього М.Грушевський, В.Голубович, О.Жуковський та інші лідери українських есерів наполягали на поновленні соціально-економічного й державно-політичного законодавства розігнаної окупантами Центральної Ради й також на негайному скликанні цього органу верховної влади [3, с.81].

Проте Винниченко й Петлюра не бажали віддавати владу новому складові Центральної Ради. Було невідомо, чи зберегли б вони свій політичний вплив у такому представницькому органі. Надзвичайно тяжке міжнародне і внутрішнє становище України також, здавалося б, свідчило на користь верховної влади у формі диктатури, а не парламентської демократії. У всякому разі, такий аргумент члени Директорії використовували у відповідь на вимоги про її саморозпуск [1, с.130].

Проте побудова влади у формі диктатури Директорії була зручнішою тільки на перший погляд. Насправді це призвело до кризи влади, яка ще більше посилила загальну кризу суспільства. По-перше, усередині самої Директорії існувала розбіжність думок щодо напрямку найближчої політики. По-друге, діяльність її паралізувалася особистим суперництвом Винниченка й Петлюри. Коротко, але вичерпно про це розповів сам Винниченко в опублікованій на початку 1920 року праці “Відродження нації”:

“... була цілковита протилежність світоглядів і була безперестанна боротьба їх. Мене піддержував А.Макаренко, а С.Петлюру – П.Андрієвський, Ф.Швець часом схилився то на один бік, то на другий. “Принципально”, в деклараціях, заявах, навіть у законах більшість Директорії частіш усього була на моєму боці. Але реальна, фактична політика поза Директорією провадилася такими силами, виразниками яких у Директорії були С.Петлюра й П. Андрієвський” [6, с.112].

Директорія урядувала на більшій частині України майже півтора місяці. Чому ж вона так швидко втратила свій вплив? Голова її Винниченко так відповідав на це запитання: “... річ у тому. Що отамани не тільки військові справи вирішували, а й усі політичні, соціальні, національні... Вони вводили стан облоги, вони ставили цензуру, вони забороняли збори” [6, с.115].

Так, Балбачан на Полтавщині поров різками членів селянського губернського з’їзду за “більшовизм”, тобто за намагання якнайшвидше поділити землю. На найвищому, тобто “директоріальному” рівні, за який відповідав і Винниченко, влада декларувала відданість інтересам трудящих селян, але здійснювала надто помірковану політику. Поміщицькі маєтки підлягали експропріації, але строки й порядок поділу землі не визначалися. На малоземельному Правобережжі Польща добила визнання за поміщиками польського походження статусу іноземних, у зв’язку з чим їхня власність оголошувалася недоторканою.

Директорія декларувала відданість інтересам робітничого класу й говорила про необхідність застосування робітничого контролю в промисловості. Фактично ж вони або отамани – часто без узгодження з вищою владою, але завжди без будь-яких дисциплінарних наслідків – придушували страйки, забороняли робітничі організації політичного характеру, навіть розганяли профспілки.

Багато спекуляцій було навколо стосунків Директорії з профспілками. 20 грудня 1918 року стався розгром Центрального Бюро професійних спілок Києва.

Цей інцидент набув широкого резонансу, певною мірою привернув увагу до взаємостосунків Директорії та її різноманітних інституцій з профорганізаціями й робітництвом загалом. Як повідомляла “Робітнича газета”, у той день 15 військових у приміщенні ЦБ профспілок зробили трус, а потім здійснили “безглуздий погром всього майна союзів і робітничих культурно-економічних організацій, які там містилися”. У грубках було

спалено книги, діловодство, архіви, реєстраційні картки, касові книги, печатки й навіть календарі та ручки. Далі газета писала, що “груби не витримали пекельного жару і почали репатися”. Після цього решту літератури було складено в мішки й винесено на вулицю перед будинками профспілок. З кімнат було вибране все, так загинула дворічна праця профорганізацій. Потім бюро було розгромлено ще двічі [11, с.179].

Зрозуміло, що на цьому факті певні сили хотіли нажити собі політичний капітал у справі дискредитації Директорії, а, зокрема, осадного корпусу січових стрільців Є.Коновальця перед народом.

Аналіз політичної та ідеологічної обстановки, що панувала в Києві напередодні й у перші тижні вступу туди Директорії, знаходимо в праці Є.Коновальця “Причинки до історії української революції”. “Перед вступом республіканських військ до Києва вели там гарячкову московську більшовицьку агітацію проти Директорії, – писав Є.Коновалець. – Якщо тоді може були українські діячі, які вірили, що агітацію вели тільки в ім’я зміни форми державності чи зміни соціальної політики Директорії, то сьогодні, певне, нема ні одного українця, який не був свідомий того факту, що вся тодішня більшовицька пропаганда й агітація проти Директорії, уряду Української Народної Республіки й республіканських військ, закликала до повалення української державності й до підпорядкування України московському центру” [1, с. 131]

“Сказане стосується також розгрому центрального бюро професійних союзів, – продовжував далі Є.Коновалець. – Прослуханий мною в цій справі сотник Чайківський, який наказав провести в помешканні центрального бюро трус, заявив, що він мав з різних сторін відомості, ніби під формою професійних спілок відбуваються сходи більшовицьких агентів і там є центр діяльності проти української влади. Вислані політичним відділом стрільці знайшли дійсно, під час тусу цілу масу більшовицької літератури, брошур і летючок, а тому, що настрої серед військ був в той час дуже проти більшовиків, озлоблені стрільці спалили цю літературу і, на превеликий жаль, разом з нею діловодство професійних союзів.

Те, що по цей день в комуністичній пресі згадується про розстріли політичним відділом робітників, є звичайним наклепом. Розстріли в Києві були, але їх проводили або саме ті частини, від яких осадний корпус старався звільнити Київ, або різні “розвідки”, що не підлягали контролю осадного корпусу, або врешті були вони задумані з виразною провокаційною метою. За всі ці випадки січове стрілецьтво не може брати жодної відповідальності” [8, с. 287, 318, 321, 345].

Випадки насильства над професійними організаціями були не поодинокими. У своїх мемуарах В.Винниченко пояснює це тим, “що вся верховна, себто реальна, дійсна влада була в руках отаманів і то в штабі Січових Стрільців, з якими С.Петлюра цілком консолідувався ... вони були мало освіченими в політичних питаннях, маючи психіку й світогляд звичайних обивателів-демократів... взялися “визволяти” Україну. А

найбільшим їхнім “визволенням” “було – боротьба з большевізмом... Ілюстрацією сеї політики молодих офіцерів може послужити те, що на протязі двох тижнів чотири рази було розгромлено київське ЦБ професійних союзів, де січовики кожного разу шукали більшовиків” [6, с.182 – 183].

Коли боротьба з більшовизмом закінчувалася, Директорія УНР відновлювала роботу профспілок. Міністерство праці наказало повернути втрати на суму 608931 крб. на відновлення діяльності Київської ради профспілок, майно й діловодство яких було знищено під час турсу в її помешканні 21 грудня 1918 р. [13, с.21,23].

У “Відродженні нації”, перевидання якої 1990 р. стало важливою подією в національно-культурному житті України, змальовано, на жаль, карикатурний образ С.Петлюри. Винниченко поклав на нього цілковиту відповідальність за анархію й хаос, що панувала в Україні. Насправді ж партизанщина була притаманною й радянським військам. Довготривала війна призвела до збільшення прошарку людей, які дуже легко вдавалися до зброї, щоб задовольнити свої потреби. Не гребуючи нічим, Троцький утверджував дисципліну у військах за допомогою ВЧК і трибуналів [9, с.112].

Люди, які оточували С.Петлюру, вважали себе визволителями України від гетьманщини й не довіряли професійним політикам та політичним партіям. Відзначаючи сектантський характер такої позиції, Винниченко водночас віддавав належне цій “групі молодих, енергійних, до фанатизму й екстазу пройнятих національним чуттям людей”. Справді, ці люди щиро прагнули утвердити самостійність України в розбурханому революцією й національно несвідомому суспільстві. Вони небезпідставно вважали головним ворогом української державності не білогвардійців, а більшовиків. Адже більшовицька небезпека йшла переважно зсередини, а не з зовні. Однак помилкою петлюрівців, що зумовила їхню швидку поразку, було те, що вони розглядали більшовизм як суто російське явище. Носіями більшовизму в Україні, на їхній погляд були тільки російськомовні елементи суспільства – росіяни та євреї. Вони не розуміли, що жалюгідне матеріальне становище основної частини українського селянства постійно підживлювали більшовицькі гасла про негайне захоплення й поділ чужої власності. Відраза до гасла “Грабууй награвоване!” перероджувалося в них у ненависть до всього російського.

Отже, з установленням влади Директорії всі профспілки, які подали заяви про реєстрацію до Міністерства праці, були легалізовані й почали працювати. Симпатії до нової влади висловлювали в основному профспілки, в яких були сильні українофільські настрої. Більшість професійних організацій вибрали тактику очікування, іноді вони дивилися на союз з Директорією з тактичних міркувань, блокуючись з нею для спільної боротьби проти Гетьманату. Причиною погромів профспілок була боротьба з більшовизмом, від якого небезпека йшла переважно зсередини, а не зовні. Тому, як уважав С.Петлюра, “віддані українці” “визволяли” Україну, а “визволенням було – боротьба з більшовизмом”.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусишин Б.І. У пошуках соціальної рівноваги: Нариси історії українських урядів доби революції та визвольних змагань. 1917-1920 рр. К., 1995. – 192 с.
2. Андрусишин Б.І. Профспілки і українська державність у добу Директорії УНР // Наука і сучасність: Зб. наук. праць. Вип. 1. – Ч.3. – К., 2000. – С. 11 – 24.
3. Андрусишин Б.І. Директорія Української Народної Республіки і профспілки (1918 - 1920 рр.) // Профспілки України. – 2000. - №2. – С. 78 – 87.
4. Винниченко В. Відродження нації. – Т.3. – К. – Відень, 1920 (репринт К., 1990)
5. Історія січових стрільців. Воєнно-історичний нарис. – К., 1992. – 425 с.
6. Кульчицький С.В. Історія України. – К., “Райдуга”, 1992 – 512 с.
7. Нариси історії професійних спілок України. // Федерація профспілок України. Третій розділ Б.І. Андрусишин – К., 2002. – 730 с.
8. Реєнт О.П. Українська революція і робітництво: соціально-політичні та економічні зміни. 1917–1920 рр. – К.: Інститут історії України НАН України, 1996. – 265с.
9. ЦДАВО (Центральний Державний архів вищих органів влади та управління). – Ф. 1065. – Оп. 1. – Спр. 2. – Арк. 21,23; Робітнича газета 1919 . – 7 січня.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Синенко Олег Леонідович – викладач кафедри історії України КДПУ ім. В.Винниченка.

Наукові інтереси: соціально-економічні проблеми визвольних змагань 1917 – 20-ті рр.